

Дослідження основних форм агресії та стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях спортсменів-танцюристів

Національний університет фізичного виховання та спорту України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Спортивний танець – молодий вид спорту, у якому ще тільки належить розробити та дослідити багато напрямів спортивної науки, відомих для інших видів спорту. Одним із них є вивчення особистості спортсмена, умов, у яких відбувається його діяльність, для проведення профвідбору та досягнення в перспективі спортивного результату. На думку В. Л. Маріщука, знання індивідуальних особливостей спортсмена – це шлях до досягнення високих результатів [4].

Ми звернулися до вивчення такого важливого феномену спортивної діяльності, як агресія, яка супроводжує будь-який вид спорту, навіть такий, як спортивний танець, оскільки суперництво та змагальний характер породжують протидорство й опозитну спрямованість.

У цілому спортивне єдиноборство можна розглядати як соціально прийнятний варіант конфліктної взаємодії, коли прийоми боротьби обмежені відповідними правилами, регламентуючи притаманні людині агресивність і суперництво. Готовність до агресивної поведінки розглядається як стійка риса особистості – агресивність – одна із вроджених установок індивіда, яка відіграла важливу роль у процесі його виживання протягом філогенезу. Конкурентна поведінка, притаманна спортсменам, сприяє прояву такого феномену, як агресія, яка виражається в різних формах агресивних і ворожих реакцій, виділених А. Бассом та А. Даркі [3].

Як указують Р. Берон і Д. Річардсон, агресія – важлива психологічна складова багатьох видів спорту [2]. Однак питання впливу спортивної агресії на міжособистісний характер взаємодії спортсменів вивчене недостатньо. Хоча, на наш погляд, спортивний танець і не належить до таких видів спорту, у яких агресія виявляється як одна з провідних психологічних характеристик спортсмена, цікаво простежити, які саме форми агресивних і ворожих реакцій найбільш притаманні танцюристам.

Дослідження виконувалося відповідно до «Зведеного плану наукових досліджень у сфері фізичної культури та спорту на 2011–2015 рр.» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за темою 2.19 «Детермінанти психологічного супроводу та педагогічних засобів удосконалення підготовки спортсменів у різних видах спорту».

Мета дослідження – виявити й проаналізувати форми агресивних та ворожих реакцій, а також визначити домінуючі стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях спортсменів-танцюристів різної кваліфікації.

Методи дослідження – теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури із проблеми загальної, соціальної та спортивної психології, конфліктології, психофізіології, педагогіки; методи психодіагностики (методика діагностики показників та форм агресії А. Баса й А. Даркі; методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки К. Томаса); методи математичної статистики.

Дослідження проводилося на двох групах спортсменів різної кваліфікації:

I група: заслужені майстри спорту України, майстри спорту міжнародного класу, майстри спорту України – 44 особи (22 пари);

II група: спортсмени I розряду – 30 осіб (15 пар).

Усього в дослідженні брали участь 74 спортсмени (37 пар) віком 18–35 років, із них – 37 чоловіків та 37 жінок.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як свідчать отримані дані, рівень показників індексу агресії та ворожості в обох групах спортсменів – середній і суттєвих відмінностей щодо нього не спостерігається (рис. 1). Відмінності виявлено при встановленні основних форм агресії.

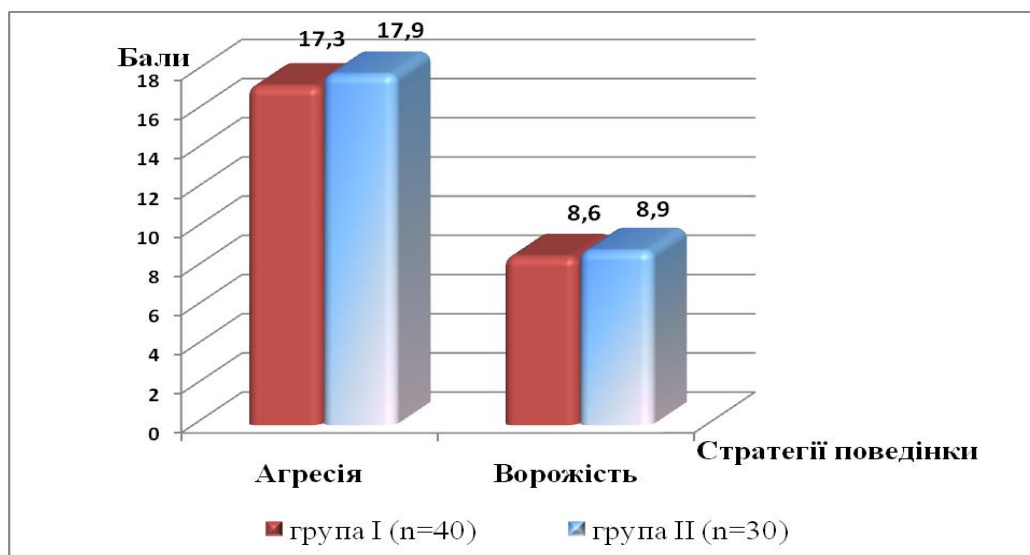

Рис. 1. Зіставлення показників індексу агресії та ворожості в групах танцюристів

Вивчаючи дані табл. 1, ми бачимо, що в спортсменів I групи переважають дві форми агресії – «негативізм» та «вербальна агресія», а в спортсменів II групи – «негативізм». При цьому «негативізм» переважає в жінок, а «вербальна агресія» – у чоловіків.

Таблиця 1

Показники основних форм агресивних та ворожих реакцій спортсменів-танцюристів

Форми агресії	Кількість спортсменів, %	
	I група (n=44)	II група (n=30)
Негативізм	40	40
Вербальна	35	20
Аутоагресія	27,5	20
Непряма	25	20
Подозрілість	22,5	16,6
Фізична	12,5	10
Роздратування	5	6,6
Образа	-	6,6

Прояв вербальної агресії, можливо, пов'язаний із процесом тренування, оскільки спортивний танець – парний вид спорту, у якому для успішного виконання тренувальних завдань потрібне спільне прийняття рішень. Проте не завжди рівень комунікативної культури в партнерів виявляється однаково високим. Крім того, типологічні особливості спортсменів обумовлюють їх різну реакцію на стрес. Так, діагностований за допомогою психогеоетричного тесту тип «трикутник», що розповсюджений серед висококваліфікованих танцюристів (26,3 %), характеризує спортсмена, який у стані стресу здатен удатися до лайки та лихослів'я за відсутності певного рівня культури [1].

З огляду на те, що «негативізм» розглядається як модель протистояння іншим, яка в поведінкових реакціях проявляється від пасивного опору до активної боротьби, а «вербальна агресія» висловлює негативні почуття через форму та зміст словесних відповідей, можна передбачити високу вибірковість зовнішніх конфліктів серед цієї групи спортсменів-танцюристів, що й спостерігають багато тренерів у своїй практичній роботі.

Конкурентна поведінка накладає відбиток на особистість спортсмена та, зокрема, на його вибір стратегії поведінки в конфлікті, який здійснює вплив на реальну поведінку людини в проблемній ситуації. Для цього ми звернулися до вивчення основних стратегій поведінки в конфлікті, які найбільш активно використовують спортсмени, котрі займаються спортивним танцем.

Дослідження основних стратегій поведінки в конфлікті показало такі результати (табл. 2).

Таблиця 2

Показники рівня переважаючих стратегій поведінки танцюристів різної кваліфікації

Стратегії	Кількість спортсменів, %	
	I група (n=44)	II група (n=30)
Співпраця	40	16,7
Суперництво	22,5	20
Компроміс	15	26,6
Уникнення	15	20
Поступка	7,5	16,7

Із табл. 2 видно, що спортсмени I групи в зовнішньому конфлікті найчастіше застосовують найбільш конструктивну активну стратегію – «співпрацю», на другому місці – інша активна стратегія – «суперництво». Спортсмени II групи мають значні відмінності: найчастіше вони застосовують стратегію «компроміс», на другому місці за частотою використання – «уникнення» та «суперництво», на третьому – «співпраця» й «поступка».

Логічно, що серед висококваліфікованих танцювальних пар, які звикли до ситуації конкурентної боротьби, переважають активні стратегії (62,5 % спортсменів), зокрема «співпраця», що передбачає найбільш ефективну взаємодію в парі, без якої практично неможлива спільна праця та досягнення високого результату, та «суперництво», коли спортсмени борються за результат і в силу цього перебувають у ситуації протиставлення, що змушує їх удаватися до відповідної стратегії. Однак ця стратегія може бути використана й стосовно партнера в парі та викликати деструктивні наслідки.

Показово, що 30 % спортсменів рівною мірою використовують «компроміс» та «уникнення», допускаючи маневр у складній психологічній ситуації, яка призводить до розрядки напруженості. Специфіка спортивного танцю полягає в тому, що діти з раннього віку починають усвідомлювати складність спілкування в парному виді спорту: взаємозалежність, необхідність урахування думки й потреб партнера, вироблення спільної позиції та відмова від егоїстичних переконань, установка самоконтролю над агресивними тенденціями, розвиток стриманості й емпатії, здатності розуміти інших – парний вид спорту спонукає спортсменів до пошуку конструктивних варіантів виходу з конфліктних ситуацій.

Аналіз гендерних особливостей у діяльності танцюристів виявляє, що у два рази більше чоловіків використовують стратегію «суперництво», порівняно з жінками, займаючи таким чином більше активну позицію в парі, а до стратегії «співпраця» частіше вдаються жінки, ніж чоловіки – 56,3 і 43,7%, відповідно. Однакова кількість чоловіків і жінок використовують стратегію «компроміс». Удвоє більше чоловіків застосовують «уникнення», не бажаючи йти на конфлікт, і «поступку», нехтуючи своїми інтересами на користь партнерки.

Оскільки оптимальним вважається використання всіх стратегій, що забезпечує в процесі взаємодії більш гнучку поведінку, слід відзначити, що 25 % спортсменів (17,5 % чоловіків і 7,5 % жінок) застосовують від двох до чотирьох стратегій, розширюючи таким чином можливості маневру в проблемних ситуаціях. Як видно з наведених даних, найбільше це стосується чоловіків.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Для здійснення результативної діяльності особистість має володіти певним рівнем агресії, що особливо проявляється в спорті.

Дослідження виявили високий рівень вербальної агресії в спортсменів-танцюристів різної кваліфікації. Такі показники, можливо, пов'язані зі специфікою тренувань танцюристів, а також із тим, що спортивний танець – це парний вид спорту, у якому для успішного виконання тренувальних завдань необхідне спільне прийняття рішень.

Вибір стратегії поведінки визначається особистісними та соціальними факторами. Орієнтація на ту чи іншу стратегію залежить від переважного типу ставлення спортсменів до оточуючих. Незалежно від рівня кваліфікації більшість танцюристів обирають співпрацю як домінуючу стратегію поведінки в конфліктних ситуаціях.

Джерела та література

1. Алексеева А. А. Психогеометрия для менеджеров / А. А. Алексеева, Л. А. Громова. – Л.: Знание, 1991. – 106 с.
2. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон ; [пер. с англ. С. Меленевская, Д. Викторова, С. Шпак]. – СПб. : Питер, 1999. – 352 с.
3. Словарь практического психолога / [сост. С. Ю. Головин]. – Минск : Харвест, 1998. – 800 с.
4. Спортивная психология в трудах отечественных специалистов / [сост. и общая ред. И. П. Волкова]. – СПб. : Питер, 2002. – 384 с.

Анотації

Для здійснення результативної діяльності людині необхідний певний рівень агресії, яка виражається в різних формах агресивних і ворожих реакцій. Конкурентна поведінка накладає відбиток на особистість спортсмена та, зокрема, на його вибір стратегії поведінки в конфлікті, який робить вплив на реальну поведінку в проблемній ситуації. Виявлені й проаналізовані форми агресивних і ворожих реакцій спортсменів-танцюристів, а також домінуючі стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: *стратегії поведінки, агресивні та ворожі реакції, конфлікт, спортивний танець.*

Надежда Высочина, Елена Спесивых. Исследование основных форм агрессии и стратегии поведения в конфликтных ситуациях спортсменов-танцоров. *Для осуществления результативной деятельности человеку необходим определённый уровень агрессии, выражающийся в различных формах агрессивных и враждебных реакций. Конкурентное поведение накладывает отпечаток на личность спортсмена и, в частности, на выбор им стратегии поведения в конфликте, который оказывает влияние на реальное поведение человека в проблемной ситуации. Выявлены и проанализированы формы агрессивных и враждебных реакций спортсменов-танцоров, а также доминирующие стратегии поведения в конфликтных ситуациях.*

Ключевые слова: *стратегии поведения, агрессивные и враждебные реакции, конфликт, спортивный танец.*

Nadezhda Vysochina, Elena Spesyvykh. Investigation of the Basic Forms of Aggression and Behavioral Strategies in the Conflict Athletes' Performance. *For the effective implementation of activities, person needs a certain level of aggression, manifested in various forms of aggressive and hostile reactions. Competitive behaviour affects the athletes' identity and, in particular, choose its strategy of behaviour in a conflict that has an impact on the actual behaviour of people in a problem situation. Identified and analysed forms of aggressive and hostile reactions of an athletes-dancers, and their dominant strategy of behaviour in conflict situations.*

Key words: *behavioural strategies, aggressive and hostile reactions, conflict, sports dance.*